

ha a kormány szándéka a népoktatás ügyét rövid időn revisio alá venni, ne adja ki most az új tantervet.¹

A föntebbiekben rámutattam a tantervjavaslat eredendő büneire s az azokból származott fogyatkozásaira; hogy azonban teljes világításban álljanak előttünk, szükséges lesz ama fogyatkozásokat tüzetesebben is megvizsgálunk.

(Folytatása köv.)

DEZSŐ LAJOS.

TANFELÜGYELETÜNK REFORMJÁHOZ.*

Nem lesz talán fölösleges a népiskolai felügyeletnek, a minket, néptanítókat, oly közelről érdeklő kérdésnek tisztázásához, a mi tapasztalataink, pædagogiai gondolkodásunk és óhajaink szempontjából is hozzájárulni.

Ma már komoly ember nem vallja azt a nézetet, hogy a néptanító munkájának megítéléséhez nem kell külön szakműveltség, sőt már a közvéleménybe is átment az a felfogás, hogy a ki képzett emberek felügyeletére vállalkozik, annak magának is meg kell szereznie a megfelelő képzettséget. Természetes azért, hogy midőn e helyen Halász Ferencz úr a tanfelügyelet gyökeres reformjának, illetőleg a tanfelügyelői szakvizsgálatnak eszméjét megpendítette, ez az eszme általános tetszéssel találkozott, annál inkább, mert a felszólaló személyes állása biztosíték arra, hogy az eszme testet is fog öltetni.

Másként állunk azonban az eszme kivitelének tartalmával és módozataival. Szerény véleményem szerint az előterjesztett tervet nem fogja megteremni azon üdvös gyümölcsöket, melyeket az ily tárgy fontosságának megfelelő reformoktól jogosan várni lehetne, mert ez csak félrendszabály jellegével birna s arra lenne alkalmas, hogy a tanítótság jogos követelményeit, a népoktatási törvény általános revisióját ad græcas calendis elodázza.

Az iskolai felügyeletről szólva, nemcsak a kerületi felügyelet veendő figyelembe, hanem a helyszíni felügyelet is. Mindkettőnek célja a pædagogia szabályai, de még a józan ész felfogása szerint

¹ M. T. K. 1896. 155. l.

* Felolvastatott a Magyar Pædagogiai Társaság 1897 május' hó 22-én tartott havi ülésén.

is, a tanító munkáját (és nemcsak annak eredményét) megbírálni, kipuhatolni nevelési eszközeit, a tanításban és a tanszerek felhasználásában való ügyességét, és a mi ennél még százszor fontosabb, a tapasztalt fogyatkozásokat megjelölni, azok helyrehozására szakszerű utasítást adni, a hibákat gyakorlatban is kijavítani s ezt pædagogiailag megokolni.* Ellenkező esetben a felügyeletnek semmi haszna nincs, mert mit ér annak constatálása, hogy nem jól végzem dolgomat, ha nem kapok szakszerű utasítást arra, mikép kelljen azt jól végeznem? S mégis bármerre tekintünk, a törvény és a pædagogia szabályai egymással homlokegyenest ellenkeznek, mert a törvény sem a helyi felügyelettel megbízott iskolaszéktől, sem a tanfelügyelőtől nem kívánja, hogy a tanítónak szakszerű útmutatást adjon, mert hisz arra nem is képes, s mégis az oktatásra és nevelésre vonatkozó főfelügyeletet ő gyakorolja.

Ily körülmények közt a törvényt a tárgyalás alapjául el nem fogadhatjuk, bár a mennyire lehetséges, tőle messzire elkalandozni sok oknál fogva nem szabad. Követelnünk kell tőle, hogy a felügyelet egyik sarkpontját, az iskolai munka javítását határozottan kifejezze. Ha ez megvan, többé nem lehet kétségünk az iránt, hogy a qualificatio e sokneműsége mind a helyi, mind a kerületi felügyeletnél önként elesik. Akkor bizonyos, hogy első feladatuk lesz az osztatlan iskola tanítójának nagykorúsítása, hogy a nevelésnek a felügyelő előtt megokolt eszközeit a laikusok belekontárkodásától menten szabadon alkalmazhassa, s az iskola szakügyeit a tanfelügyelő ellenőrzése mellett ő maga vezesse. Bár itt szorosán vett helyi szakfelügyeletről szó nem lehet, de legalább nem forog fenn annak veszélye sem, hogy avatatlanként durva kezekkel összetörök mindazt, a mit a nemzetek hálájára érdemes nagy férfiak a nevelésre nézve jónak és üdvösnek bebizonyítottak. Ugyanez áll az osztott népiskolára is, hogy az iskola bel- vagy szakügyeit az iskolaszék (gondnokság) kezeiből ki kell vennünk, de azokat, mint az osztatlannál szabadjára semmiképen sem hagyhatjuk, hanem azokat helyi felügyelettel megbízott, kellő hatáskörrel felruházott igazgató-tanítóra kell biznunk. Az osztott iskolánál 2—10 s olykor több tanító is működik. Az összes osztályok egy cél felé törekednek, egy cél szolgáltatásban állanak, minél fogva kívánatos, hogy egyenlő eszközöket is használjanak, és elengedhetetlen, hogy az

* V. ö. Regéczy J. Népiskolai felügyeletről 6 és köv. ll.

egy-egy osztályok a tanítás, de különösen a nevelés tekintetében ne haladjanak egymással ellentétesen. Ezen igazgató-tanítónak leendő kötelessége az osztályok közt azt a benső kapcsolatot, mely nélkül nevelés nem képzelhető, képviselni s a nevelés eszközeinek megválasztásáról, egyöntetű megállapításáról s helyes pädagogiai szabályok szerint való végrehajtásáról gondoskodni, szóval az iskolát egységes elvek szerint a cél felé egyöntetűen vezetni.

Áttérek a kerületi felügyelet kérdésére. Ennek egyik és fő céljáról már szólottam, mihez hozzájárul mindazon kötelességek teljesítése, melyeket a közoktatásügyi törvények és rendeletek reá bízhatnak s melyeket Halász úr idézett felolvasásában elősorol. A tanfelügyelő működése tehát kétféle és pedig pädagogiai és közgazgatási. Világos, hogy ezek végzésére az általános műveltségen kívül kétféle képzettségre is van szüksége, mely képzettségnek mindkét esetben nemcsak elméletinek, hanem főképen gyakorlatinak kell lennie. A mint kétségtelen, hogy a tanfelügyelő első és legfontosabb feladata, hogy a felügyeletére bízott iskolákban a tanítást és nevelést ellenőrizze, színvonalát a tapasztalt hibák kijavításával emelje, úgy nem lehet kétséges, hogy az ezekhez szükséges nem csekély pädagogiai elméleti és gyakorlati jártasság a tanfelügyelő első elengedhetlen kelléke. Tanfelügyelőink e kellékekkel nem rendelkeznek, azt tőlük a törvény nem is kívánja, de kimondhatjuk azt is, hogy azzal a Halász úrtól ajánlott néhány pädagogiai rendszer ismerete után sem fognak birni, hisz azokkal nem ismervén a tárgyak módszerét, senki még a népiskolában sem tudná tűrhetően megállani helyét. Hogy lehetne a jövő tanügyi politikának immár a legmagasabb trónbeszédben is kifejezett célját elérni oly férfiakkal, kiknek összes pädagogiai műveltsége egy-néhány hézagos elméleti ismereténél nem terjed tovább? S hogyan a többi követelményeknek, melyeket a tanfelügyelőséggel szemben jogosan támaszthatunk?

A sokat hangoztatott szüneti tanítói póttanfolyamoktól, ha létesülnek, jót csak úgy várhatok, ha azokon a tanfelügyelő a póttanfolyam túlnyomóan tevékeny részvételével a vidék tanítóinak jól megismert jó oldalait fejleszteni, a gyengéket eltüntetni igyekszik. Ámde képes-e erre az, a ki mérnöki, orvosi vagy más pályán nem boldogulván, esetleg sebtiben megtanul «néhány» nevelési rendszert s némi népiskola-ismeretet? Én alig merem hinni. Hát a fiatal kezdő tanítónak hogy lehet biztos kezű vezére, tanács-

adója, becsületes törekvéseinek és a képzőből hozott lelkesedésének élesztője, hogyan háríthatja el útvijából az elkedvetlenítő akadályokat, melyek a fiatal emberből tervszerűen haladó, célját ismerő s ehhez képest az eszközöket öntudatosan megválasztani tudó tanító helyett lelketlen gépet formálhatnak, ha a gyakorlati szakügyekben ép oly tapogatózó mint ez? A felállított mérték szerinti ismeretekkel pedig más nem lesz. Ezek és más pædagogiai okok mind szakférfiút kívánnak a kerület iskolái fölé. Tán az úgynevezett politikaiak szólnak ellene? Nem!

Napról-napra hangosabban hallom hangoztatni azt az állítást, mint követelést, hogy az iskolák községi jellegűvé tétele vagy államosítása irtja ki az iskolából az államellenes törekvéseket. A mellett, hogy az államhatalom minden térre való kiterjesztésének mindent monopolizáló eszméjét a polgárok szabadságára veszedelmesnek tartom, nem hiszek az államosítás egyedül üdvözítő, de egyáltalában üdvözítő erejében! A míg az iskola belső ügyeit ki nem ragadjuk az iskolaszék (gondnokság), a helyi laikus kormányzó-testület kezéből, a míg a tanfelügyelő nem gyakorlati szakférfiú, a ki a legmélyebben képes belepillantani a tanító nevelő-oktató munkájába, addig az állami és községi iskolákban is vígan terjedhetnek és virágozhatnak az államellenes tendenciák a mindent elpalástolni és éleszteni képes iskolaszékek és gondnokságok védő szárnyai alatt, azon különbséggel, hogy nem a liga, nem a rubel segítségével, hanem a saját pénzünkön. Nem az iskola jellege, nem a nyelv, nem a pár betanított magyar vers, bár ezek fontosságát sem vonom kétségbe, de az iskola szelleme, nevelő eszközei azok, melyek jó hazafiakat nevelnek. Mindezt azonban kipuhatolni, megítélni és irányítani fölülte nehéz dolog, s erre csak gyakorlati szakférfiú képes, a kit tehát az úgynevezett politikai szempontok is megkövetelnek e fontos állásban. Akkor aztán az iskola jellege lehet bárminő felekezeti, s mivel a felekezetek isteni eredetű, kedélynemesítő tanításuk, fenséges, valláserkölcsös irodalmuk birtokában sokkal könnyebben szolgálhatják, mint csupán a profán tudományokkal rendelkező állam, kívánatos is, hogy legyen, de nem lehet más, mint magyar.

Az elmondottak, azt hiszem, eléggé megokolják azon kívánságomat, hogy a tanfelügyelői vizsgálaton a pædagogiai tudomány szempontjából sokkal magasabb mérték állíttassék fel, s hogy arra a minősítési törvény rendelkezéseinek megváltoztatásával csakis a

gyakorlatban kitünően bevált férfiakat bocsássuk, ellentétben Halász tanfelügyelő úr véleményével, a ki egy évi segédtanfelügyelőséget vagy tollnokságot állít fel a vizsgálat alapjául. Nekünk már a segédtanfelügyelőtől meg kell kívánnunk a garantiákat, hogy az illetők csakugyan be is válnak. Máskülönb a mellett, hogy az akarat, aspiratio és tehetség két különböző fogalom, ijeszt minket a protectio réme is.

A tanfelügyelő másik kelléke a közigazgatás némely ágaiban való jártasság. Ép oly fontos mint az előbbi, s azért helyeslendő Halász úr tervezete, melyben, ha tán túlozva is, kiváló helyet biztosít a közigazgatási ismereteknek. Kérdés most már, képesek-e ezen ismeretek elsajátítására a már említettek. Sokan vannak, kik erre a tanítók iránti lenézésből határozottan nemmel felelnek. Ezt, mint a tanítóságra sértőt, Magyarország 25 ezernyi tanítója nevében bizvást visszautasíthatni. Ha a közigazgatási teendő olyan valami, a mit meg lehet tanulni, kérdem, nem fogja-e ezt a kiváló tanító, kinek a felügyelet másik fele részben már tulajdona, hamarább megtanulni, mint az egyik ághoz sem értő, saját pályáján boldogulni nem tudó orvos, mérnök, képviselő, pap vagy földbirtokos, kik a törvény §§-ai szerint mind jogosultak a vizsga letételére?! Nem mondom, hogy mind ezen fajtából fog kikerülni, de a törvény ezt nem zárja ki, s utóvégre is a minister nem ismerhet mindenkit, a kit segédtanfelügyelőnek fog kinevezni, s a protectio kivált napjainkban nagy hatalom.

A mint az elmondottakból látszik, a mostani rendszert nem kívánom ugyan eltörölni, széttagolni, körökre szaggatni, de a fősúlyt az iskola beléletére, a tanító munkájának javítására kívánom fektetni, miért is a közigazgatási teendők lehető egyszerűsítését tartom a tanfelügyeleti reform egyik első sorban megoldandó feladatának. Ezt a tanfelügyelők hatáskörének kibővítése által érhetjük el. Ha a tanfelügyelő nem kér jobbra-balra, nem tesz jelentést, nem lép fel a kormánynál minden csekélységért, hanem a mi szükséges, megteszi saját hatalmából, saját belátása szerint s ha kell, csak a végeredményekről ad számot: irodai munkája ötöd-résznyire apad. Nagyobb hatáskört azonban csak annak részére követelhetek, a ki magas fokú tudománya és nagymértékű gyakorlati tapasztalatai után számot tud vetni a körülményekkel, nem pedig olyanok részére, kik sehol nem boldogulván, közénk jönnek pädagogust játszani és szakképzettségük hiányát hatalmuk «szí-

gorú», «pontos», «vas kézzel», «vas erélylyel» való alkalmazásával akarják eltakarni.

Ezek után vagyok bátor Halász úr véleményét kiegészítő s részben módosító következő tervezetemet előterjeszteni, kiválóan hangsúlyozván a gyakorlati pædagogiai szakképzettséget.

A vizgálóbizottság, Halász úr terve szerint alakulna kibővítetvén a még felveendő tárgyak tanáiraival.

Bocsátható ezen tanfelügyelői szakvizsgálatra minden okleveles néptanító, ki ezen minőségben nyilvános iskolánál legalább hat évig gyakorlatilag sikeresen működött, továbbá minden okleveles polgári iskolai tanár legalább három évi gyakorlati működéssel, melyből legalább kettőt népiskolában töltött, s végre minden okleveles képzőintézeti tanár minden feltétel nélkül. Ez utóbbi a vizgálatnál csak a közigazgatási résznek lenne alávetve. A pædagogiai részt, valamint gyakorlati működést azért tartom itt elmellőzhetőnek, mivel a képzőintézet, mint szakiskola, ideálom s annak tanárát másnak, mint kitünő néptanítónak, nem is képzelhetem, ki ezt már tanári vizgálata előtt bebizonyította.* Természetes azonban, hogy míg a képzőintézeti tanárképzés ily értelemben megoldva nincs, e harmadik pontnak csak elvi jelentősége lehet.

A vizgálat három részből állana, úgymint írásbeli, szóbeli és gyakorlati részből.

A szóbeli vizgálatot az írásbeli előzné meg, mely három tétel kidolgozásából állana. Kettő ezek közül a jelölt általános műveltségének kipuhatolására szolgálna s tárgyaik a természet-tudományok, a történelmi tárgyak s ezekhez közel álló tudományágakból lennének összeállítandók, a harmadik tételt a pædagogia köréből kellene választani.

A szóbeli vizgálat tárgyai maradhatnának ugyanazok, melyeket Halász úr elősorolt, olyképen azonban, hogy a 6., 8., 9. és 10. számok alattiak teljesen magukban foglalják:

1. a neveléstudományt és segéd tudományait (bölcészettan, embertan, logika, ethika, æsthetika stb.);
2. a módszertant;
3. a nevelés és művelődés tüzetes történetét általában és hazánkban különösen.

* L. A tanítóképző-intézeti tanárok képzése cz. dolgozatomat. Népiskolai Tanügy. 1894. évi folyamának 28., 30., 31. és 32. számaiban.

A gyakorlati vizsgálaton a jelölt meglátogatja a gyakorlőiskolában tanító idősebb tanítójelöltet, ott megmutatja, mit tenne hasonló esetben az iskolában s erről a vizsgálóbizottságnak jelentést tesz.

Képesít ezen vizsgálat elemi iskolai igazgató-tanítóságra, iskolalátogatásra jogosított tollnokságra, segédtanfelügyelőségre s két évi ily gyakorlat után királyi tanfelügyelőségre.

Ezzel igénytelen felolvasásom végéhez is értem volna, ha nem lenne még egy dolog, a miről néhány szóval meg kell emlékezniem. Ez a polgári iskolák és tanítóképzők felügyelete. Mindenesetre kívánatos, hogy ez iskolák külön felügyeletet kapjanak, de kérdem, hogy míg ez kivihető nem lesz, nem jobb kézben van-e a polgári iskola, ha arra alapos szakképzettségű s magas általános műveltségű tanító ügyel fel, mint a már sokszor említett elemek? A tanítóképző meg éppen azon czél szolgálatában áll, melynek továbbfejlesztése a tanfelügyelő feladatát képezi, miért is szükséges, hogy arra befolyása is legyen, kivált, ha arravalóságát még a vizsgálat letételével és kitünő gyakorlati működésével is bebizonyítja.

Vezekény.

MARMULA JÁNOS.

GYAKORLATI SZEMPONTOK A KÖZÉPISKOLÁK MŰKÖDÉSÉNEK MEGFIGYELÉSÉNÉL.

e) *Hospitálások.*

1. Az igazgatói hospitálásokra a Rendt. 32. §. 1. p. vonatkozik s kívánja, hogy az igazgató «minden egyes tanárt minél több izben, de minden osztályt havonként legalább egyszer meglátogasson». Természetes, ezt nem szabad szó szerint venni; mert így az igazgató nemcsak hogy a részleteket nem ismerhetné, nemcsak hogy fogalma is alig lehetne a tantárgyak methodikus kezeléséről, a tanárok fegyelmező és tanítói eljárásáról a tanulók magaviseletéről és a tanulmányi eredményről, tehát nemcsak vezető és irányzó s ellenőrző tisztének nem felelhetne meg, pedig e feladatokat a törvény (!) ruházza rá; hanem nem felelhetne meg egy felettébb lelkiismeretbeli feladatának sem, a mit a Rendt. 39. §.-a 2. p. ró reá, t. i. a classifikálás ellenőrzésének. Már ennek a terhes és kényes tisztnek még akkor is nehéz megfelelni, ha sűrűn hospitál és feles számú tapasztalatai vannak is. (Az igazgatói látogatások rendszeréről lásd Rendt. Magy. 226—231. l.)